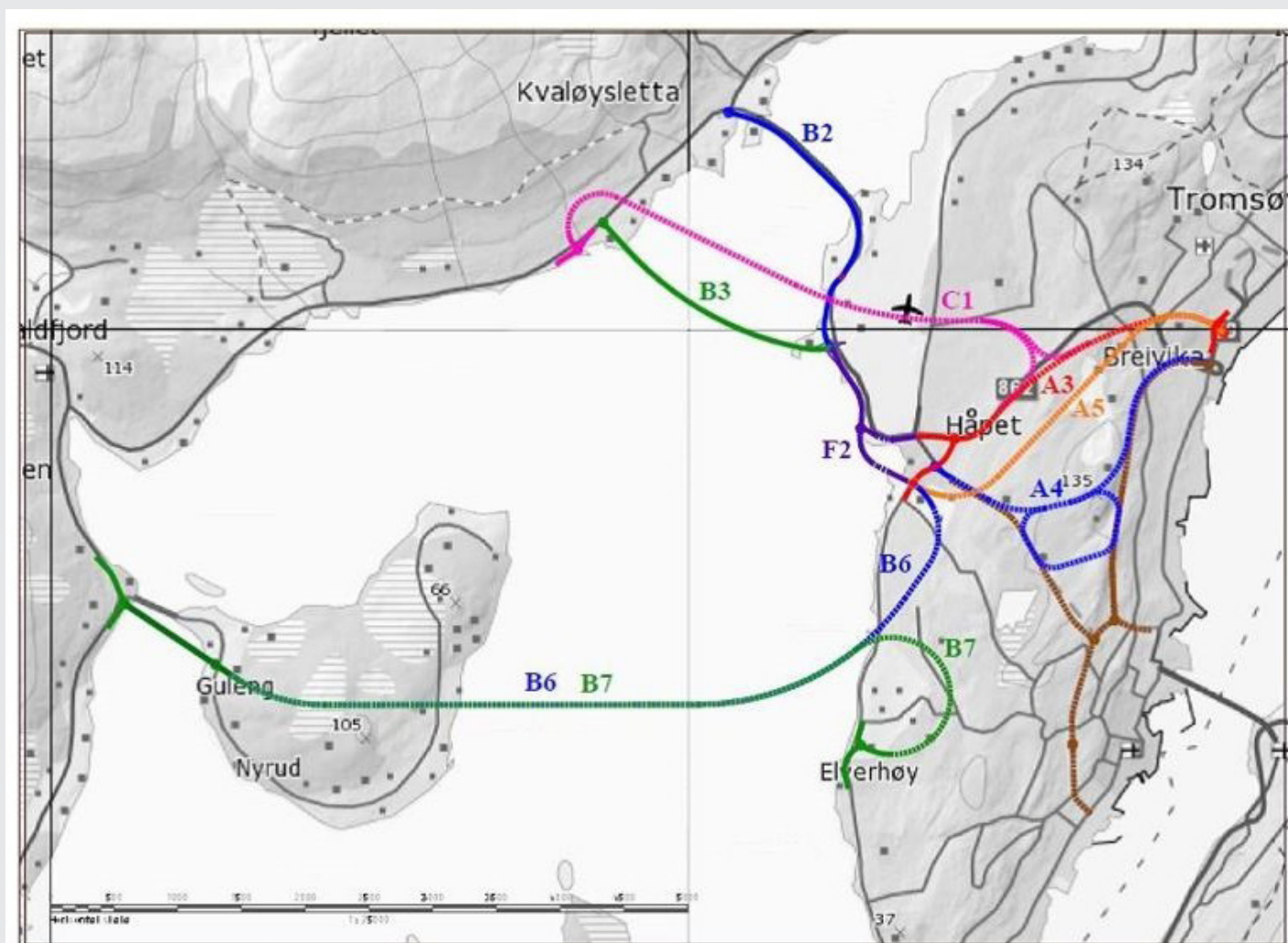

Konsekvensutredning kulturmiljø

KDP Tromsø, ny tverrforbindelse og ny Kvaløyforbindelse

Forord

Foreliggende temarapport er en delrapport i forslag til kommunedelplan for ny tverrforbindelse og ny forbindelse til Kvaløya (Transportnett Tromsø). Tiltakshaver og ansvarlig for utredningen er Statens vegvesen Region nord.

Denne delrapporten dokumenterer registreringer og verdivurderinger for temaet kulturmiljø, og vurderer omfang og konsekvenser av utbyggingsalternativene. Oppsummering og resultater fra denne delrapporten vil inngå i konsekvensutredningens hovedrapport.

Formålet med konsekvensutredningen er i Forskrift om konsekvensutredninger for planer etter plan- og bygningsloven: *«å sikre at hensynet til miljø og samfunn blir tatt i betraktning under forberedelsen av planer, og når det tas stilling til om, og på hvilke vilkår, planer skal gjennomføres»*. Utredningen skal gi planmyndigheten grunnlag for å behandle og vedta arealplanene og eventuelt fastsette vilkår for å gjennomføre tiltaket.

Arbeidet er ledet av Statens vegvesen Region nord, ved delprosjektleder Erik Ditlefsen som planleggingsansvarlig. Utredningen for fagtemaet kulturmiljø er gjennomført av fagansvarlig arkeolog Tom André Edvardsen.

Innhold

1 Sammen drag	4
1.1 Bakgrunn og formål.....	4
1.2 Metode og arbeidsform	4
1.3 Kunnskapsgrunnlag.....	4
1.4 Kulturmiljøene.....	4
1.5 Potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner	4
1.6 Omfang og konsekvens	5
1.7 Avbøtende tiltak og oppfølgende undersøkelser	5
2 Innledning	6
2.1 Bakgrunn og formål.....	6
2.2 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø	6
2.3 Avgrensning av fagtema	7
2.3.1 Fra planprogrammet	7
3 Utbyggingsplaner	8
3.1 Alternativ 0.....	8
3.2 De tretten alternativene.....	8
4 Metode og arbeidsform	9
4.1 Metode	9
4.2 Verdivurderinger	10
4.3 Tiltakets omfang	11
4.4 Konsekvensvurderinger	12
4.5 Tiltaks- og influensområde	13
4.6 Grunnlagsmateriale og kilder	13
4.7 Befaringer.....	13
5 Områdebeskrivelse	15
5.1 Kulturhistorisk bakgrunn.....	15
5.2 Kulturmiljøene.....	18
5.4.1 Kulturmiljø 1: Langnes søndre.....	19
5.4.2 Kulturmiljø 2: Storneset.....	21
5.2.3 Kulturmiljø 3: Lille Strandheim	22
5.2.4 Kulturmiljø 4: Duknes og Håkøybrua.....	24
6 Potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner	26
6.1 Metode	26

6.2 Generell vurdering.....	26
6.3 Beslutningsrelevant usikkerhet.....	27
7 Omfang og konsekvens	28
7.1 Konsekvenser av de tretten skisserte alternativene	28
7.2 Konsekvenser i anleggsperioden	38
7.3 Avbøtende tiltak og oppfølgende undersøkelser	38
8 Samlete konsekvenser	39
9 Kildehenvisninger	40
9.1 Skriftlige kilder	40
9.2 Informanter	41
9.3 Kilder på internett	41

1 Sammendrag

1.1 Bakgrunn og formål

Statens vegvesen Region nord utreder ny tverrforbindelse på Tromsøya og ny forbindelse til Kvaløya, og i den forbindelse har det blitt utredet konsekvenser for kulturmiljø for til sammen 13 alternative skisserte vegløsninger.

1.2 Metode og arbeidsform

Det henvises til Statens vegvesens håndbok *V712 Konsekvensanalyser*, metodikk for ikke-prissatte konsekvenser, kulturmiljø (kap. 6.6). Temaet kulturmiljø tar utgangspunkt i den kulturhistoriske verdien av berørte områder, og vurderer om tiltaket vil redusere eller styrke verdien av disse.

1.3 Kunnskapsgrunnlag

Kunnskapsgrunnlaget for store deler av planområdet vurderes som middels til dårlig. Graden av tidligere kulturminneundersøkelser er varierende innenfor planområdet. Etter Vegvesenets ønske har kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune og Sametinget i 2015 foretatt kontrollregistreringer av kjente kulturminner og kulturmiljø i influensområdet. Kunnskapene om disse kulturmiljøene er derfor gode.

1.4 Kulturmiljøene

Det er kjent fire kulturmiljøer innenfor eller i nærhet til de skisserte planalternativenes forventede influensområde. Avgrensing og vurdering av tilstanden til de tilhørende kulturminnene er foretatt i 2015. Kunnskapen om disse kulturmiljøene er derfor god.

1.5 Potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner

Det foreligger et høyt potensial for hittil ukjente kulturminner tilknyttet gårdsbosetning i deler av tiltaksområdet, deriblant områdene ved Holt på Tromsøya og Selnes og Duknes på Kvaløya. Mellom 12 og 35 meter over dagens havnivå vurderes potensialet for kulturminner fra steinalder som høyt. Størstedelen av tiltaksområdet har et høyt til middels potensial for hittil ukjente kulturminner.

1.6 Omfang og konsekvens

Alternativ 13, tunnelalternativet Breivika – Selnes, alternativ 1, brualternativet Breivika – Langnes – Kvaløysletta (parallell bru), og alternativ 2, brualternativet Breivika – Langnes – Selnes, vurderes som de beste alternativene for kulturmiljø. Tiltakene vurderes til å ha ingen negative konsekvenser for kjente kulturminner og kulturmiljøer, og potensial for hittil ukjente kulturminner i foreslått disponerte arealer vurderes som middels. Alternativ 3, 4, 7, 8, 11 og 12, tunnelalternativene til Håkøya, vurderes til å kunne få stor negativ konsekvens for kulturmiljø, grunnet nærføring som medfører skjemmende effekt på et kjent kulturmiljø av stor verdi og høyt potensial for å komme i konflikt med hittil ukjente automatisk fredete kulturminner.

1.7 Avbøtende tiltak og oppfølgende undersøkelser

Et avbøtende tiltak vil være å unngå nærføring til kulturmiljøene så langt det er mulig. Det bør generelt søkes å unngås at veien bygges tett opp til kulturmiljøer og enkeltminner. Der dette ikke er mulig bør man forsøke å begrense den skjemmende effekten ved landskapstilpasning og vurdere mulighetene for skjermende tiltak. Eksempler på slike tiltak kan være plassering av jordvoller for å minske opplevelsen av nærføring til veg og begrense den visuelle forstyrrelsen av kulturlandskapet.

Det er behov for supplerende undersøkelser etter Lov om kulturminner § 9 før detaljreguleringsplan kan vedtas. Kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune, Sametinget og Tromsø museum er ansvarlig for å foreta disse undersøkelsene.

Figur 1: Område med potensial for ukjente kulturminner på Håkøya. Bilde tatt mot øst. Foto: Tom A. Edvardsen.

2 Innledning

2.1 Bakgrunn og formål

Formålet med planarbeidet er å få en vedtatt kommunedelplan inklusiv konsekvensutredning for ny rv. 862 og fv. 862 fra Breivika til Langnes («tverrforbindelse») og videre fra Tromsøya til Kvaløya. Endelig kommunedelplan skal vise traséer for de framtidige riks- og fylkesvegene. Planen vil også forholde seg til lokalvegnettet på et detaljert nivå, deriblant nødvendige tilførselsveger, kryss, kollektivanlegg, gang- sykkelvegnett, mm. Tilpasning mellom eksisterende infrastruktur og framtidig er vektlagt i planarbeidet.

Formålet med planprogram og kommunedelplan er å få vedtatt om vegen skal bygges, samt hvilket vegalternativ som skal legges til grunn for videre planlegging. Formålet med konsekvensutredningen er å få fram de vesentlige konsekvensene som ulike vegalternativ vil medføre med hensyn til miljø, naturressurser og samfunn, slik at disse kan legges til grunn for vedtaket av kommunedelplan (Statens vegvesen 2014).

Målsetting og bakgrunn for denne utredningen er å vurdere tretten alternativer for ny tverrforbindelse på Tromsøya og ny forbindelse mellom Tromsøya og Kvaløya med hensyn til de konsekvenser det planlagte tiltaket vil kunne ha for kulturminner og kulturmiljøer. Det er vurdert opp mot alternativ 0, som er dagens vegsystem inkludert alle vedtatte planer som kan ha betydning for tiltaket. I henhold til vedtatt planprogram for kommunedelplan og konsekvensutredning omhandler denne utredningen automatiske fredede kulturminner (kulturminner eldre enn 1537) og nyere tids kulturminner og kulturmiljøer. Arkeologiske undersøkelser etter kulturminnelovens § 9 gjennomføres i forbindelse med detaljregulering, og inngår ikke i denne fasen. Med hensyn til automatisk fredete kulturminner inngår i tillegg potensialvurderinger for ikke-synlige kulturminner under markoverflaten, både med tanke på spor etter jordbruksrelatert bosetning fra forhistorisk tid og middelalder og lokaliteter fra steinalder.

2.2 Definisjon av kulturminner og kulturmiljø

Kulturminner er i Lov om kulturminner av 1978 (heretter «kulturminneloven») definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Begrepet kulturmiljøer er definert som områder hvor kulturminner inngår som en del av en større enhet eller sammenheng. Kulturlandskap er landskap som er betydelig preget av menneskelig bruk og virksomhet.

Kulturminner fra før 1537 e.Kr. er automatisk fredet, og betegnes *automatisk fredete kulturminner* (tidligere betegnet *forminner*). Kulturminner yngre enn år 1537 benevnes *nyere tids kulturminner* og kan fredes ved enkeltvedtak. *Samiske kulturminner* eldre enn 100 år er automatisk fredet. Det samme gjelder for *skipsfunn under vann*.

Kulturminneloven regulerer forvaltningen av fredete kulturminner. Formålet med loven er at *«kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og framtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.»*

2.3 Avgrensning av fagtema

Denne utredningen omhandler kulturminner og kulturmiljø som definert i avsnitt 2.2 over, derav lokal tradisjon. Tema som landskapsbilde og nærmiljø/friluftsliv dekkes av andre utredninger. I det følgende vil kulturminner og kulturmiljø omhandles som fysiske objekter og strukturer. I dette inngår en vurdering av tidsdybde som kan knyttes opp mot kulturminnenes og –miljøenes betydning(er) som strukturerende, historiske elementer i et kulturlandskap.

Utredningen inneholder ikke selvstendige beskrivelser eller vurderinger av dagens landskap og landskapsrom.

2.3.1 Fra planprogrammet

I planprogrammet kapittel 5.7 om tema kulturmiljø står følgende: *Innenfor planområdet fins flere kulturminner og kulturmiljø som kan bli berørt av vegtiltak, og det må i den videre planprosessen gjøres en kartlegging av hvilke som kan bli berørt av de ulike alternativene som skal utredes nærmere.*

I følge planprogrammet kapittel 7.1 om konsekvensutredning og metode skal følgende inngå i vurderingen av tiltakets konsekvenser: *De ikke-prissatte temaene utredes i henhold til håndboka (V712, tidligere 140) med verdivurderinger, verdikart, omfangsvurdering og konsekvensvurdering som angis på en nidelt skala. Konsekvensutredningen skal inneholde en vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre de faktiske virkninger av tiltaket samt redegjøre for avbøtende tiltak. Anleggsperioden skal også omtales.*

3 Utbyggingsplaner

3.1 Alternativ 0

Alternativ 0 er referansesituasjonen som de skisserte alternativene 1–13 vurderes opp mot. Alternativ 0 er dagens situasjon inkludert vedtatte relevante planer i skisserte alternativers influensområde.

3.2 De tretten alternativene

Følgende 13 alternativer har blitt utredet (se figur 7):

1. Breivika – Langnes – Kvaløysletta (parallell bru) (A3+F2+B2)
2. Breivika – Langnes – Selnes (sørlig bru) (A3+F2+B3)
3. Breivika – Langnes – Håkøya – Kvaløya (A3+F2+B6)
4. Breivika – Langnes – Holt – Håkøya – Kvaløya (A3+F2+B7)
5. Breivika (ved Breivika-tunnel) – Langnes (ved Langnes-tunnel) – Kvaløysletta (parallell bru) (A4+F2+B2)
6. Breivika (ved Breivika-tunnel) – Langnes (ved Langnes-tunnel) – Selnes (sørlig bru) (A4+F2+B3)
7. Breivika (ved Breivika-tunnel) – Langnes (ved Langnes-tunnel) – Håkøya – Kvaløya (A4+F2+B6)
8. Breivika (ved Breivika-tunnel) – Langnes (ved Langnes-tunnel) – Holt – Håkøya – Kvaløya (A4+F2+B7)
9. Breivika – Langnes (sør for postterminalbygget) – Kvaløysletta (parallell bru) (A5+F2+B2)
10. Breivika – Langnes (sør for postterminalbygget) – Selnes (sørlig bru) (A5+F2+B3)
11. Breivika – Langnes (sør for postterminalbygget) – Håkøya – Kvaløya (A5+F2+B6)
12. Breivika – Langnes (sør for postterminalbygget) – Holt – Håkøya – Kvaløya (A5+F2+B7)
13. Breivika – Selnes m/ramper til Langnes (C1)

Figur 2: Utsikt til Sandnessundbrua fra Håkøya. Bilde tatt mot nord. Foto: Tom A. Edvardsen.

4 Metode og arbeidsform

4.1 Metode

Konsekvensanalysen for deltema kulturmiljø er utført av arkeolog Tom André Edvardsen, Statens vegvesen, Region nord.

Det henvises til Statens vegvesens håndbok *V712 Konsekvensanalyser*, metodikk for ikke-prissatte konsekvenser, kulturmiljø (kap. 6.6). Temaet kulturmiljø tar utgangspunkt i den kulturhistoriske verdien av berørte områder, og vurderer om tiltaket vil redusere eller styrke verdien av disse.

Det har som en del av utredningsarbeidet vært avholdt flere møter, formelle og uformelle, med Troms fylkeskommune, hvor problemstillinger knyttet til aktuelle kulturminner har blitt diskutert. Sametinget har blitt kontaktet over telefon og epost. Befaringer av aktuelle delområder ble foretatt sommeren 2014 av arkeolog Tom A. Edvardsen fra Statens vegvesen. Befaring og kontrollregistreringer av kjente kulturminner langs skisserte traséalternativer ble foretatt av kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune og Sametinget sommeren 2015.

Automatisk fredete kulturminner og nyere tids kulturminner er i denne rapporten presentert sammen, med det tilhørende kulturmiljøet (KM) som en samlende faktor.

Som en del av denne utredningen er det foretatt en potensialvurdering for hittil ukjente automatisk fredete kulturminner innenfor og i nærhet til de skisserte planalternativenes forventede arealdisponering.

En konsekvensanalyse som denne kan ikke få med seg alle aspekter av kulturhistorien, men skal forsøke å trekke fram de viktigste. Det er likevel trolig at rapporten har gått glipp av enkelte spor fra epoker av kulturhistorien, både fra nyere tid og forhistorisk tid.

4.2 Verdivurderinger

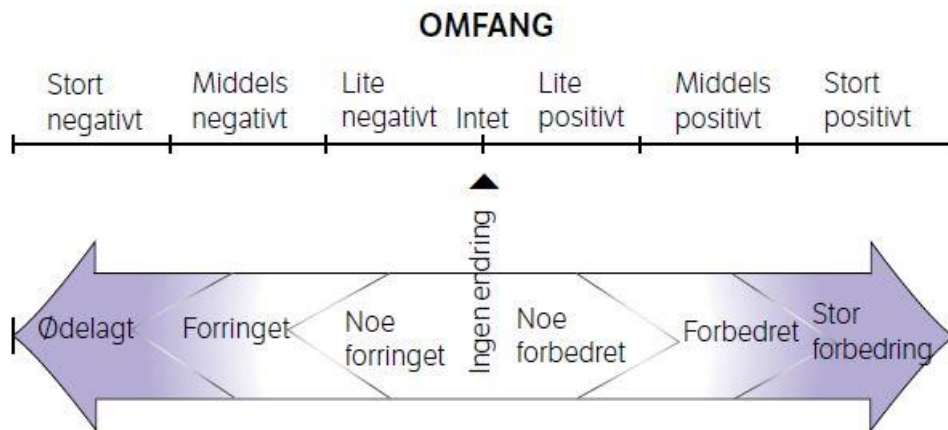
Verdien av kulturmiljøene er vurdert etter kriterier gitt i Vegvesenets håndbok V712 – Konsekvensanalyser, på en skala fra liten til stor verdi (se figur 3).

	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi
Forminner/ samiske kulturminner (automatisk fredet)	Vanlig forekommende enkeltobjekter ute av opprinnelig kontekst	Representativ for epoken/ funksjonen og inngår i en kontekst Steder det knytter seg tro/ tradisjon til	Sjeldent eller spesielt godt eksempel på epoken/funksjonen og inngår i en viktig kontekst Steder av regional eller nasjonal betydning som det er knyttet tro/tradisjon til
Kulturmiljøer knyttet til primærnæringene (gårdsmiljøer/ fiskebruk/ småbruk og lignende)	Miljøet inngår i en lokal sammenheng men ligger ikke i opprinnelig kontekst Bygningsmiljøet er vanlig forekommende eller inneholder bygninger som bryter med tunformen Inneholder bygninger av begrenset kulturhistorisk/ arkitektonisk betydning	Miljøet er viktig i en regional sammenheng Enhetlig bygningsmiljø som er representativt for regionen, men ikke lenger vanlig og hvor tunformen er bevart. Inneholder bygninger med kulturhistorisk/arkitektonisk betydning	Miljøet er viktig i nasjonal sammenheng Bygningsmiljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken/ funksjonen og hvor tunformen er bevart Inneholder bygninger med stor kulturhistorisk/ arkitektonisk betydning
Kulturlandskap	Kulturlandskap med få kulturhistoriske spor	Kulturlandskap som inneholder flere kulturhistoriske spor som ligger i en kontekst	Sjeldent/ godt bevart kulturlandskap av nasjonal betydning
Kulturmiljøer i tettbygde områder (bymiljøer, tettsteder etc.)	Miljøet er vanlig forekommende eller er fragmentert Inneholder bygninger som har begrenset kulturhistorisk betydning	Enhetlig miljø som er representativ for epoken, men ikke lenger vanlig Inneholder bygninger med arkitektoniske kvaliteter og/ eller kulturhistorisk betydning	Enhetlig miljø som er sjeldent eller særlig godt eksempel på epoken. Inneholder bygninger med spesielt store arkitektoniske kvaliteter og/eller av svært stor kulturhistorisk betydning
Tekniske og industrielle kulturmiljøer	Miljøet er vanlig forekommende og ligger ute av kontekst Inneholder konstruksjoner uten spesielle arkitektoniske kvaliteter	Miljøet er representativt for epoken og ligger i opprinnelig kontekst Inneholder konstruksjoner med arkitektoniske kvaliteter	Miljøet er sjeldent og et spesielt godt eksempel på epoken og inngår i en viktig kontekst Inneholder konstruksjoner med spesielt store arkitektoniske kvaliteter
Andre kulturmiljøer (enkelbygninger, kirker, parker og lignende)	Miljøet er vanlig forekommende og/ eller fragmentert Bygninger uten spesielle kvaliteter	Miljø som er representativt for epoken, men ikke lenger vanlig Inneholder bygninger/objekter med arkitektoniske/kunstneriske kvaliteter	Miljø som er sjeldent og/ eller et særlig godt eksempel på epoken. Bygninger/objekter med svært høy arkitektonisk/ kunstnerisk kvalitet

Figur 3: Kriterier for vurdering av kulturmiljøers verdi. Kilde: *Statens vegvesens håndbok V712 – Konsekvensanalyser*, versjon november 2014.

4.3 Tiltakets omfang

Omfang er en vurdering av hvilke endringer tiltaket antas å medføre for kulturmiljøene. Omfanget vurderes i forhold til alternativ 0 som er dagens situasjon inkludert vedtatte planer. Skala for vurdering av omfang er gitt i Vegvesenets håndbok V712 - *Konsekvensanalyser* (se figur 4).

Figur 4: Skala for vurdering av omfang.

Generelt kan etablering av veg påvirke kulturminner og kulturmiljø på ulike måter:

Direkte påvirkning:

- Skading, fjerning, ødeleggelse og tildekking av kulturminner.
- Oppstykking, etablering av barrierer innen kulturmiljøer, mellom elementer innenfor et kulturmiljø eller mellom miljøet og omgivelsene.

Indirekte påvirkning:

- Opplevelse av kulturmiljøet blir forstyrret av støy etc.
- Visuelle og funksjonelle sammenhenger brytes, som kan påvirke lesbarhet, forståelse eller opplevelse av kulturmiljøer.
- Området endres utseendemessig som er fjernt fra det miljøet som kulturminnet eller kulturmiljøet opprinnelig var en del av.
- Viktige siktlinjer fra og til kulturminner og kulturmiljøer kan bli brutt eller ødelagt.
- Tiltakets størrelse, synlighet og moderne karakter kan virke dominerende i forhold til kulturminner og kulturmiljøer som har stor grad av autensitet og sårbarhet, noe som kan påvirke lesbarhet, forståelse og opplevelse av kulturmiljøer.

4.4 Konsekvensvurderinger

Konsekvensgraden vurderes ut fra matrise (konsekvensvifte) i Vegvesenets håndbok V712 – *Konsekvensanalyser* (se figur x). I matrisen kombineres verdien av området og omfanget av tiltakets konsekvenser for å få den samlede konsekvensvurderingen.

Med konsekvenser menes de fordeler og ulemper et tiltak medfører i forhold til alternativ 0. Den samlede konsekvensvurderingen vurderes langs en glidende skala fra meget stor positiv konsekvens (++++) til meget stor negativ konsekvens (----). Grunnlaget for å kombinere verdi og konsekvens fremgår av figur 5:

Verdi	Omfang	Ingen verdi		
		Liten	Middels	Stor
Stort positivt		Liten	Middels	Meget stor positiv konsekvens (++++)
				Stor positiv konsekvens (+++)
Middels positivt		Liten	Middels	Middels positiv konsekvens (++)
				Liten positiv konsekvens (+)
Lite positivt	Intet omfang	Liten	Middels	Ubetydelig (0)
				Liten negativ konsekvens (-)
Lite negativt		Liten	Middels	Middels negativ konsekvens (--)
				Stor negativ konsekvens (---)
Middels negativt		Liten	Middels	Meget stor negativ konsekvens (----)
Stort negativt		Liten	Middels	

Figur 5: Konsekvensvifte. Fremstilling av konsekvensgrad ved sammenstilling av kulturmiljøers verdi og omfang av konsekvens. Kilde: *Statens vegvesens håndbok V712 – Konsekvensanalyser*, versjon november 2014.

4.5 Tiltaks- og influensområde

Områdene som har blitt vurdert består av et tiltaks- og et influensområde.

Tiltaksområdet defineres som alle områder som blir direkte berørt av arealbeslag av den planlagte utbyggingen, som veganlegg, inklusive gang- og sykkelveg, fyllinger/skuldre/sideareal/kryss, anleggsveger, massetak, deponi etc. som er kjent på det tidspunktet utredningen er foretatt. Tiltaksområdet er med andre ord avgrenset ut i fra planens omfang, som beskrevet i planprogrammet.

Det er her definert og tatt utgangspunkt i tretten alternativer som består av kombinasjoner av ni vegkorridorer med veg i dagen, bru og/eller tunnel.

Influensområdet er definert som det samlede området der virkninger av den nye vegen forventes å kunne opptre; det området som tiltaket kan virke inn på. Det er vanskelig å gi noen presis avgrensing av influensområder i tidlige stadier av en arealplanlegging. Generelt er influensområdene vurdert som der nærføring til kjente kulturmiljøer kan påvirke opplevelsen av kulturmiljøene.

4.6 Grunnlagsmateriale og kilder

Eksisterende kunnskap har blitt gjennomgått som en del av denne utredningen. Oversikten over kjente lokaliteter med automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune er innhentet gjennom Askeladden, Riksantikvarens database over kulturminner. Oversikt over vernet eller verneverdig bebyggelse i Tromsø er innhentet gjennom NB!-registeret og Sefrak-registeret. NB!-registeret er en database over byer og tettsteder i Norge med kulturmiljøer som har nasjonal interesse. Registeret omfatter 75 byer der sporene etter 1000 års byhistorie er kartfestet. SEFRAK (SEkretariatet For Registrering Av faste Kulturminner) er et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner.

Usikkerhet kan knyttes til både registreringer, vurderinger og selve tiltaket. For temaet kulturmiljø vil dette først og fremst gjelde automatisk fredete kulturminner under bakken eller under vann. Vurderingen av sannsynligheten for å finne ukjente automatisk fredete kulturminner kan være et mål på en slik usikkerhet. Dersom potensialet for å finne slike er stort, påpekes dette i forbindelse med samlet vurdering av hvert alternativ.

4.7 Befaringer

Det ble av Vegvesenets arkeolog Tom A. Edvardsen 22–25. juli 2014 gjort befaringer på flere av områdene som kunne forventes berørt av skisserte alternativer. Det ble under befaringene ikke funnet noen til da ukjente kulturminner synlige i markoverflaten. Skisserte alternativer har endret seg noe i tiden mellom befaringene og denne rapporten, og disse befaringene dekker derfor ikke alle områdene som forventes berørt av de nåværende skisserte alternativens arealdisponering. Disse befaringene er ikke å regne som fullverdige

kulturminneregistreringer, da det kun ble synfart på overflaten og tiden som ble brukt var svært begrenset.

Kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune og Sametinget foretok sommeren 2015 befaringer og kontrollregistreringer av aktuelle kulturmiljøer som kan bli berørt av skisserte tiltak. Resultatene av disse undersøkelsene er innarbeidet i denne utredningen.

Kunnskapsgrunnlaget for store deler av planområdet vurderes som middels til dårlig. Graden av tidligere kulturminneundersøkelser er varierende innenfor planområdet. Det er behov for supplerende undersøkelser etter kulturminneloven § 9 før detaljreguleringsplan kan vedtas. Kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune, Sametinget og Tromsø museum er ansvarlig for å foreta disse undersøkelsene.

5 Områdebeskrivelse

5.1 Kulturhistorisk bakgrunn

Tromsøområdet har til alle tider vært et møtested mellom ulike kulturer og etniske grupper. Dette dokumenteres både av arkeologiske funn og historiske kilder.

De eldste spor etter bosetning i Tromsøområdet er fra eldre steinalder, ca. 9500 f.Kr. Steinalderen varte til ca. 1800 f.Kr., og de arkeologiske sporene viser at det har vært aktivitet i området gjennom hele denne perioden. Det er også på Tromsøya funn fra tidlig metalltid/bronsjealder som strekker seg fra 1800 f.Kr. til år 0. I jernalderen var Tromsøområdet et grenseområde mellom bumenn og samer, i middelalderen yttergrense for den norske statsdannelsen og grenseområde for beskatning av samer fra tre statsdannelser i Barentsområdet.

Det har i århundrer vært tett kontakt, både økonomisk, sosialt og religiøst, mellom de ulike folkeslagene på Nordkalotten. Området kontrollert av den norske kongemakten ble utvidet nordover til og med Nordland i løpet av 1000-tallet, og omkring 1200 regner en med at grensa gikk ved Malangen, litt sør for dagens Tromsø. For å markere sine interesser i det nordlige grenseområdet etablerte både den norske statsmakten og den katolske kirken i løpet av middelalderen seg i det som utgjør sentrum i dagens Tromsø by.

I den østvendte bukta, som seinere ble Tromsø havn, ligger Prostneset i sør og på neset i nord ligger Skansen. Kong Håkon Håkonson lot bygge en kirke på «Trums», datidens navn på Tromsøya, og på Prostneset er det gjort arkeologiske funn av graver fra middelalderen under og rundt dagens domkirke. Det er derfor overveiende sannsynlig at det allerede på 1200-tallet lå en trekirke på Prostneset, omtrent der dagens domkirke ligger. Helt siden middelalderen har Prostneset vært kirkemaktens område i Tromsø. Den opprinnelige sammenhengen mellom kirken og sundet kan fortsatt forstås og oppleves fordi det ennå er visuell og direkte fysisk kontakt via Roald Amundsens plass mellom Domkirken og Tromsøysundet.

Det antas at kongemakten i middelalderen lot oppføre et forsvarsanlegg i området som i dag kalles Skansen. Gamle kart og beskrivelser omtaler Skansen som en kunstig oppbygd høyde med voll ytterst og vollgrav fylt med vann på innsiden. Rester av vollen kan fortsatt sees i terrenget. Konstruksjonene, dateringer og spredte funn tyder på at kongemaktens byggverk sannsynligvis ble anlagt i perioden 1000–1200.

I første halvdel av 1700-tallet begynte kjøpmenn i området rundt Tromsøysundet å ta del i pomorhandelen – den sjøbaserte handelsvirksomheten mellom Nord-Norge og Nordvest-Russland. Handelen økte gjennom hele århundret, hovedsakelig som følge av uår i Norge. I løpet av 1700-tallet åpnet flere og flere europeiske stater for frihandel, og i 1789 opphevet den dansk-norske statsadministrasjonen handelsmonopolet.

Pomorhandelen som inntil da hadde vært ulovlig, ble legalisert. Den økende handelsvirksomheten gjorde det påtrengende å etablere nye tollsteder i Nord-Norge. For å sikre og tjene statsmaktens økonomiske interesser ble byene Vardø (1789), Hammerfest (1789) og Tromsø (1794) grunnlagt.

Den første byetableringen i Nord-Norge skjedde sist på 1700-tallet. Tromsø er det eldste bevarte eksempelet på urbaniseringen i Europas nordlige utkant. Tromsø har helt siden 1830-tallet vært den viktigste norske byen for ishavsfangst og internasjonal polar forskning, og i dag holder både Norsk polarinstitutt, Polarmiljøsentret og Polaria til i byen. Disse faktorene gjør at Tromsøs kulturhistorie er av nasjonal interesse.

Fordi det var dragkamp om Tromsø skulle etableres på Tromsøya eller fastlandet, fikk den bystatus først fem år etter de to andre nordnorske byene. Sentral beliggenhet midt i skipsleia, gode havnemuligheter og et flatt område bak var grunnlaget for å etablere byen akkurat her. Imidlertid var det få mennesker som bodde der byen ble anlagt.

Da Tromsø by ble etablert i 1794, var det i bukta mellom kirkas og kongens maktsymboler. Den første byplanen for Tromsø, utarbeidet av amtmann Sommerfeldt allerede i 1788, var utformet etter datidens klassiske idealer med rette gater og kvadratiske eller rektangulære kvartaler. Hovedgatene ble anlagt parallelt med sjøen, dvs. i nord-sør-retning. På tvers av hovedgatene ble det opparbeidet 5 allmenninger, de nåværende Strandskillet / Strandtorget, Rådhusgata / Torget, Bispegata, Nordre Tollbodgate og Skriverplassen.

I løpet av 1800-tallet ble Tromsø møtested mellom den tradisjonelle kystnæringen med små gårdsbruk i kombinasjon med utnyttelse av havets ressurser, tradisjonell samisk reindrift og et sterkt europapåvirket bysamfunn. Fra 1830-årene overtok Tromsø Hammerfests posisjon som den viktigste norske byen for ishavsfangst og internasjonal polar forskning, og fram til 1920 var Tromsø senter for handel og kulturell utveksling mellom Russland og Norge.

Tromsø-området har hatt og har samisk bosetting. Byen er omgitt av tradisjonelle samiske bostedsområder. Det drives fremdeles reindrift både på fastlandet og på øyene utenfor Tromsø. Tromsdalen var fram til 1939 kjent som sommerboplass med gammer for flyttsamer.

De få bygningene som ble oppført på 1700-tallet, og praktisk talt all bebyggelse fra 1800-tallet, er oppført i tre. Våningshusene og en stor del av gårdshusene var oppført i laftet tømmer eller stående plank. Omkring 1880 fikk byen sine tre første murbygninger, og i 1894 kom ennå to til, men før den nasjonale murtvangloven ble innført i 1904 var det ikke vanlig å bygge i mur i Tromsø.

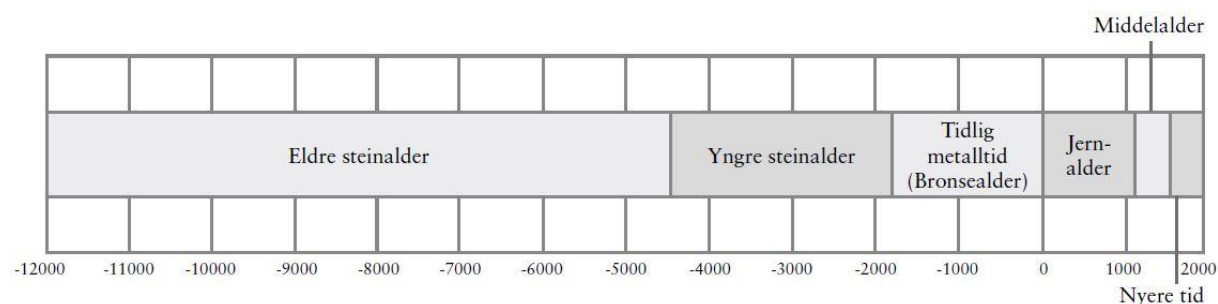
Tromsø sentrum unngikk direkte krigshandlinger og ble spart for ødeleggelser under 2. verdenskrig. Etter krigen befant Tromsø seg derfor i en unik situasjon blant de nordnorske byene. Alle Finnmarksbyene, inklusiv de to eldste Hammerfest og Vardø, ble brent under krigen. Bodø ble totalskadet under krigen, og følgelig har ingen av disse byene rester av førkrigsbebyggelse i sentrum.

Dermed er det bare Harstad, Narvik og Mosjøen av de nordnorske byene som har trebebyggelse fra 1800-tallet. Imidlertid skjedde byutviklingen i disse byene i siste del av århundret, slik at Tromsø gjenstår som enestående med en «gamleby» som avspeiler hele 1800-tallets tre-baserte byggeskikk.

I 1945 var Tromsø uskadd, men bygningsmessig var byen dårlig vedlikeholdt. Gjenreisnings-arbeidet i de raserte regionene øst for Lyngen og ellers i landet virket som en brems på all byggevirkosomhet i Tromsø den første etterkrigstiden.

Først på 50-tallet ble det igjen byggevirkosomhet, men det var på 60-tallet at etterkrigstidens eksplosjonsartede utvikling tok fart. Tromsøbrua åpnet i 1960, i 1964 ble byen slått sammen med Tromsøysund kommune og samme år åpnet Tromsø lufthavn. Tromsdalen kirke, også kalt «Ishavskatedralen» sto ferdig i 1965. I 1969 begynner Universitetet i Tromsø sin virksomhet.

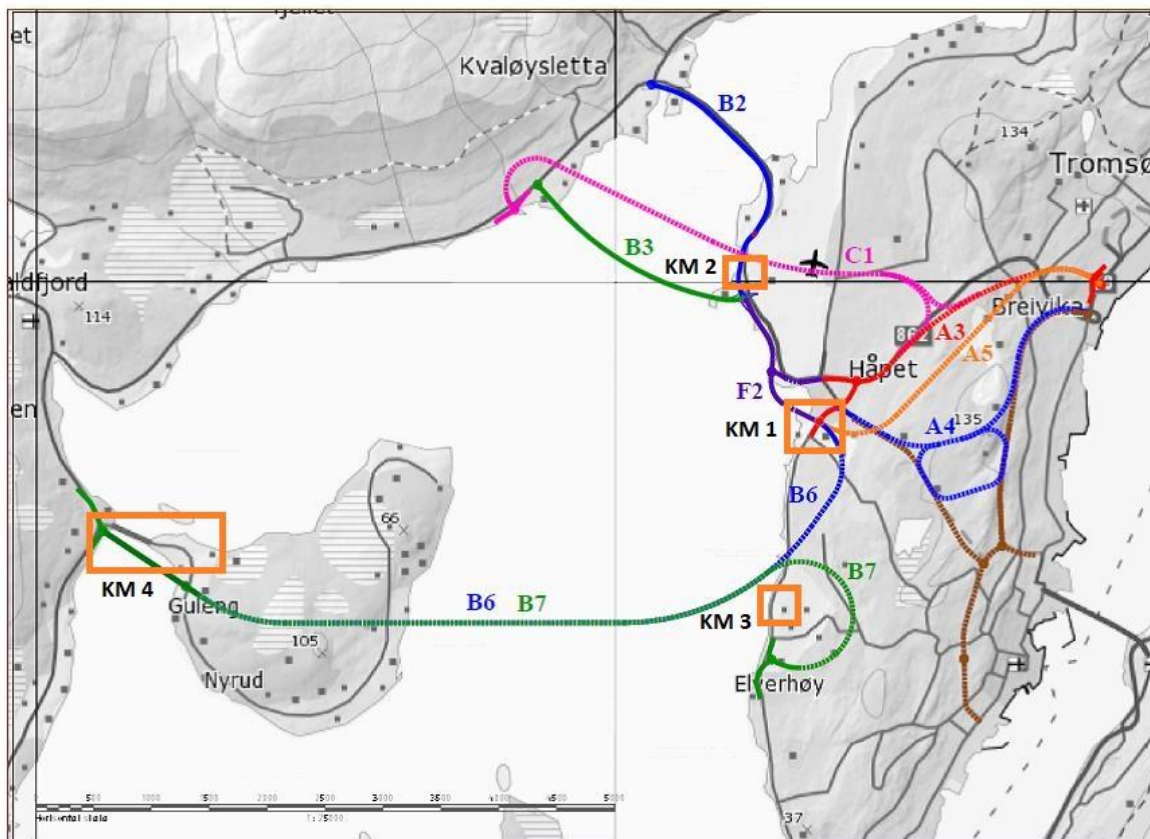
Mye ble bygd utenfor den gamle bykjernen og på ledige arealer etter branner. Imidlertid ble flere gamle byområder beskrevet som ubrukelige, og her måtte eldre bebyggelse vike plass for mange store nye bygg. Selv om mye av den opprinnelige trebebyggelsen i Tromsø sentrum har blitt revet i løpet av etterkrigsperioden, er fortsatt mye bevart.

Figur 6: Oversikt over tidsepokene i Nord-Norge. (Kilde: Troms fylkeskommune: Kulturarvplan for Troms 2011 – 2014)

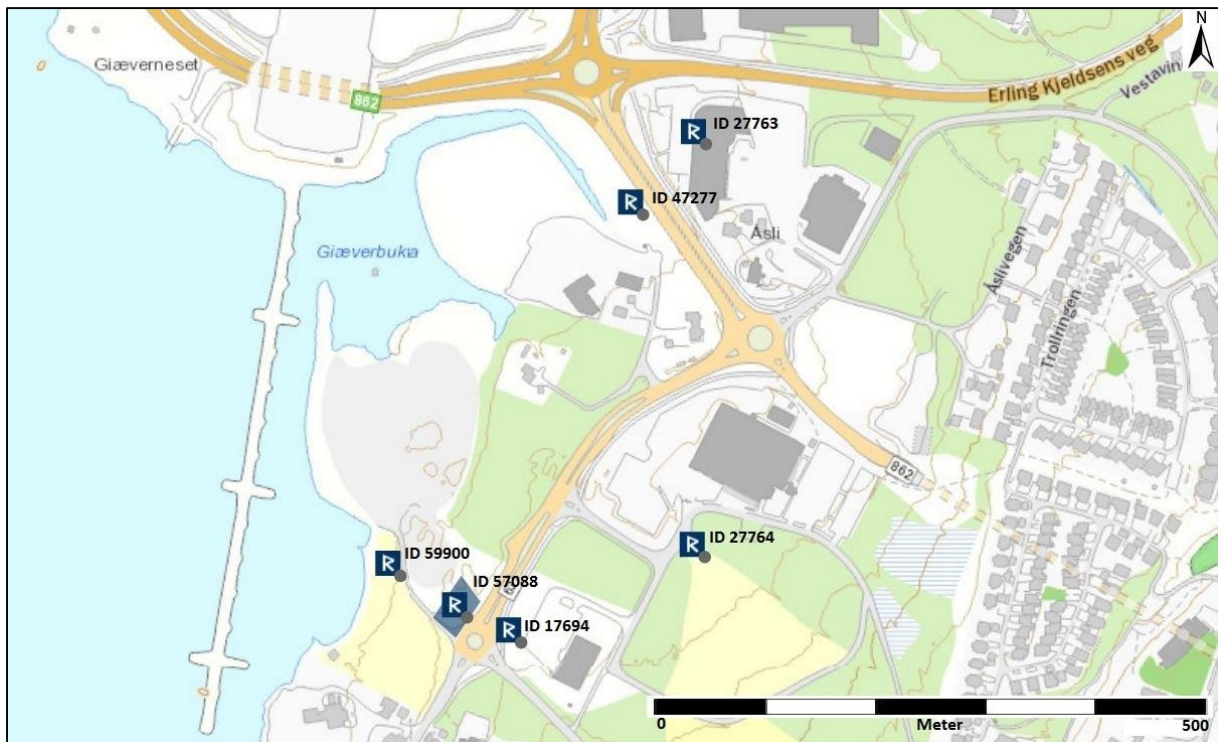
5.2 Kulturmiljøene

Det er kjent fire kulturmiljøer innenfor eller i nærhet til de skisserte planalternativenes forventede influensområde. Etter ønske fra Vegvesenet har kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune og Sametinget i 2015 foretatt kontrollregistreringer av disse kulturmiljøene, hvor avgrensning og vurdering av tilstanden til de tilhørende kulturminnene ble foretatt. Resultatene fra kulturminneforvaltningens undersøkelser er tatt med i denne utredningsrapporten.

Figur 7: Oversiktskart som viser skisserte alternativer og kulturmiljøenes geografiske plassering.

5.4.1 Kulturmiljø 1: Langnes søndre

Figur 8: Langnes søndre.

Askeladden-ID:	Vernestatus:	Type:
ID 17694	Fjernet	Bosetning-aktivitetsområde
ID 27763	Fjernet	Funnsted
ID 27764	Ikke fredet	Funnsted
ID 47277	Fjernet	Funnsted
ID 57088	Ikke fredet	Bosetning-aktivitetsområde
ID 59900	Uavklart	Gravminne

Beskrivelse:

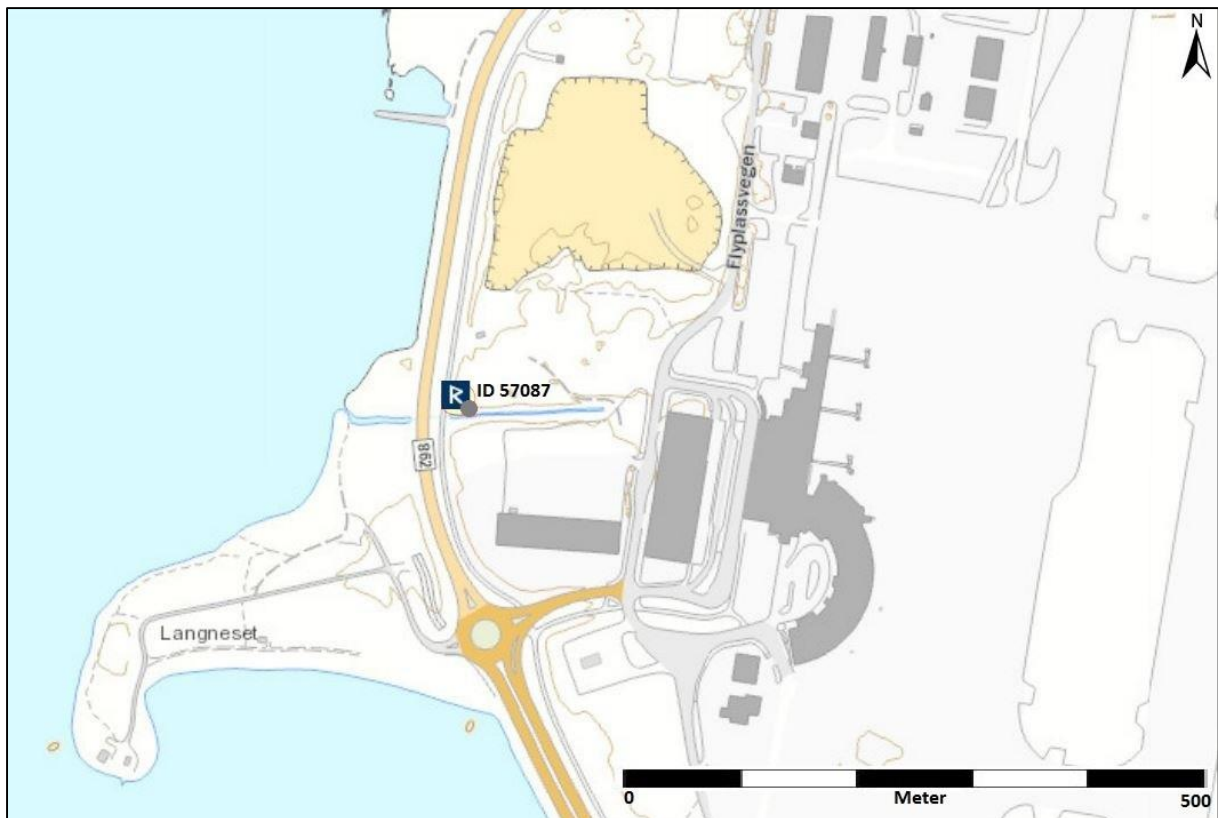
Langnes søndre er et kulturmiljø bestående av kulturminner med stor tidsdybde, fra graver fra jernalder til gårdsbosetning fra senmiddelalder og nyere tid. Imidlertid er området i dag svært utbygd og forstyrret av moderne aktivitet. Vernestatusen til de kjente kulturminnene i området var lenge uavklart; kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune foretok her kontrollregistreringer sommeren 2015. Som et resultat av disse undersøkelsene ble det foretatt en tilstandsvurdering av kulturminnene, og vernestatus ble endret på flere av disse.

Giævergården, den opprinnelige Langnes Søndre, skal ha ligget her frem til den ble revet i 1890.

Verdivurdering:

Kulturmiljøet som helhet vurderes til å ha middels kunnskapsverdi og liten opplevelsesverdi. Kulturminnene som eventuelt gjenstår er ikke synlige over markoverflaten. Det er sannsynlig at mange kulturminner i området har gått tapt og at det som eventuelt gjenstår er forstyrret av moderne aktivitet.

5.4.2 Kulturmiljø 2: Storneset

Figur 9: Storneset.

Askeladden-ID:	Vernestatus:	Type:
ID 57087	Fjernet	Gårdshaug

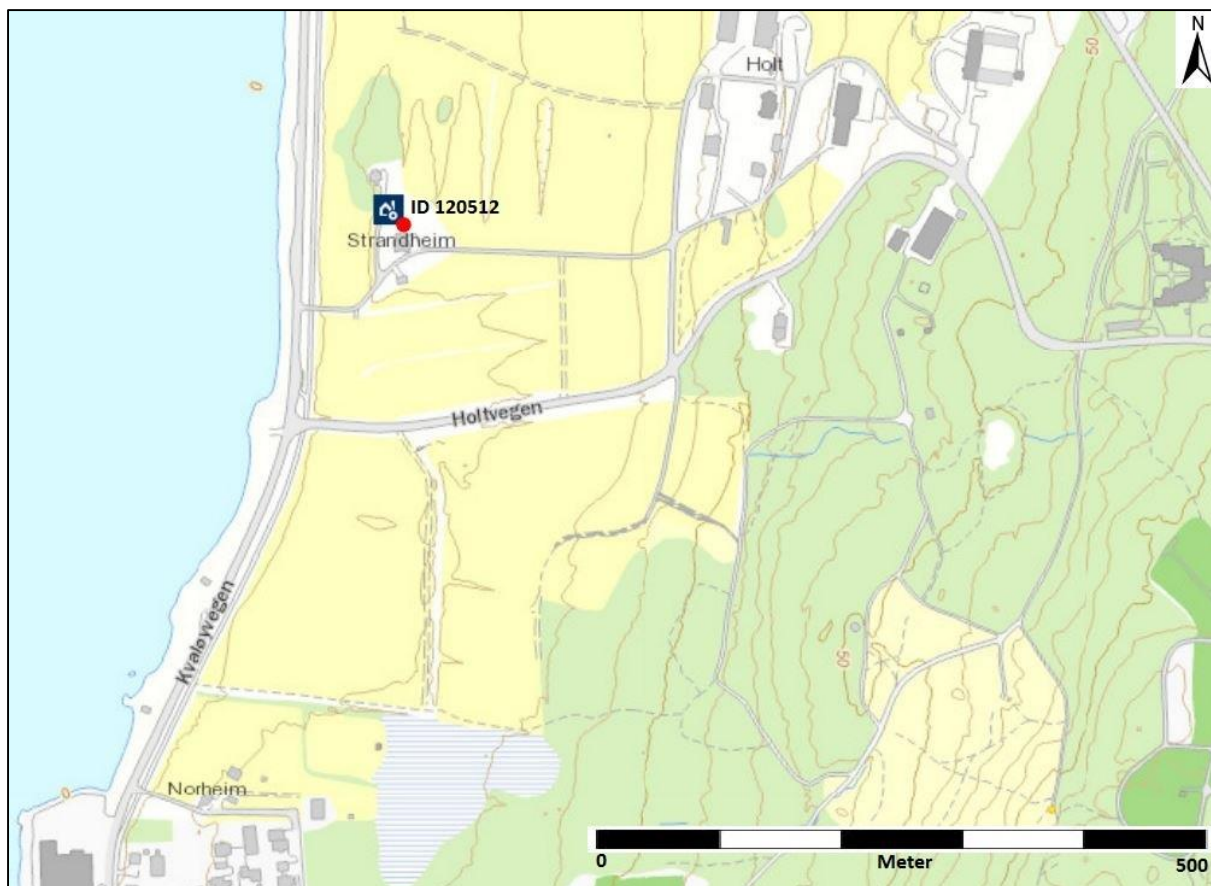
Beskrivelse:

Under pløying på 1950-tallet ble det her bl.a. funnet potteskår i kulturlag fra 16–1700-tallet. Området er i dag sterkt påvirket av utbygging og det er sannsynlig at kulturminnet er forstyrret og ødelagt av moderne aktivitet. Kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune foretok kontrollregistreringer her sommeren 2015. Det ble da ikke gjenfunnet spor av kulturjord, og lokaliteten anses som tapt.

Verdivurdering:

Kulturminnet vurderes som tapt, og har ingen kunnskaps- eller opplevelsesverdi.

5.2.3 Kulturmiljø 3: Lille Strandheim

Figur 10: Lille Strandheim.

Askeladden-ID:	Vernestatus:	Type:
ID 120512	Vedtaksfredet	Bygning

Beskrivelse:

Lille Strandheim er et kulturmiljø som består av en trebygning fra nyere tid (vedtaksfredet etter kulturminneloven § 15) og et omkringliggende område (vedtaksfredet etter kulturminneloven § 19). Man antar at Lille Strandheim ble oppført mellom 1913 og 1920 som fritids-/sommerbolig. Den har blitt sett på som et symbol for de «kondisjonerte» tromsøværingers fritidskultur.

Bygningen er et bindingsverkhus som utvendig hovedsakelig er kledd med stående faspanel. Taket er dekket med papp, men kan tidligere ha hatt skifertekning. Bygningen synes å ha vært påbygd to-tre ganger og det er sannsynlig at den opprinnelige delen kan ha vært tilflyttet stedet. Utvendig bærer bygningen preg av sveitserstil med bratte tak, store takutspring, arkoppbygning og faspanel. Lille Strandheim ligger i naturskjønne omgivelser og inngår som et særegent trekk av kulturlandskapet på gården Holt. Bygningen ligger tett inntil en forhøyning i terrenget – en åkerholme – og det går en bjørkeallé fra gangvei og

bilvei opp til bygningen. Langs denne alleen står den eldre og større bygningen Strandheim. Den er endret fra sitt opprinnelige preg og er i dag i bruk som enebolig.

Det vesentligste av området som omfattes av fredningen etter kulturminneloven § 19 omfattet gården Holt, gnr. 118, bnr. 3. Brorparten av dette arealet er regulert som LNFR-område (landbruk, natur, friluftsliv og reindrift) og benyttes som forskningsområde av Bioforsk Nord Holt. En mindre parsell i vestlige del av området er skilt ut og eies av Tromsø kommune, gnr. 118, bnr. 1119. Området omfatter gangvegen langs bilveg. Denne bilvegen og området til strandkanten inngår i gnr. 118, bnr. 3 og er regulert til kommunikasjonsformål og friområde. Områdefredningen omfatter dessuten et område på 250 meter ut i sjøen fra strandlinja i rett linje fra fredningsgrensene på land.

Verdivurdering:

Den fredete bygningen vurderes til å ha liten til middels kunnskapsverdi, stor opplevelsesverdi og stor bruksverdi.

Figur 11: Lille Strandheim i vinterdrakt. Foto: Siri Uldal (CC BY-SA), via Wikipedia Commons.

5.2.4 Kulturmiljø 4: Duknes og Håkøybrua

Figur 12: Duknes og Håkøybrua.

Askeladden-ID:

ID 67642

Vernestatus:

Automatisk fredet

Type:

Bosetning-aktivitetsområde

Beskrivelse:

Duknes på Håkøya er et stort og komplekst kulturmiljø bestående av kulturminner med stor tidsdybde, som vitner om aktivitet fra flere bruksfaser og tidsepoker. Kulturmiljøet er rikt på kulturminner av ulik art: Hustufter, gammetufter, nausttufter, hellegroper, en gravrøys og en mulig gravhaug finnes her. Mange av kulturminnene er lett synlige i markoverflaten. I tillegg er Håkøybrua i denne utredningen tatt med som en del av dette kulturmiljøet. Håkøybrua er en trepælbru fra 1960-tallet som på grunn av sin særegenhet ble regulert til bevaring i 1995 (Tromsø kommune 1995: *Reguleringsplan for Håkøybrua*).

Duknes er godt kjent av kulturminneforvaltningen, men da det ikke hadde vært gjort systematiske kulturminneregistreringer her i senere tid ble det i forbindelse med vegprosjektet avtalt at kulturminneforvaltningen ved Troms fylkeskommune skulle foreta en kontrollregistrering av kulturmiljøet. Dette ble gjort sommeren 2015. Etter registreringene

Verdivurdering:

Kulturmiljøet som helhet vurderes til å ha stor kunnskapsverdi og stor opplevelsesverdi. Håkøybrua som enkeltminne vurderes til å ha liten kunnskapsverdi, stor opplevelsesverdi og

stor bruksverdi. Bruksverdien vil naturlig nok endres dersom det bygges en ny bru fra Håkøya til Kvaløya.

Figur 13: Hustuft på Duknes. Bilde tatt mot vest, med Håkøybrua i bakgrunnen. Foto: Tom A. Edvardsen.

6 Potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner

6.1 Metode

Skisserte vegtiltak omfatter områder hvor det ikke er kjent kulturminner i dag, men hvor potensialet for hittil ukjente automatisk fredete kulturminner under og over markoverflaten er til stede. Forholdet til hittil ukjente kulturminner vil bli avklart på en mer detaljert nivå i planprosessen, som en del av kulturminneforvaltningens lovpålagte undersøkelser etter Lov om kulturminner (heretter *kulturminneloven*) § 9. Metodikken som brukes ved kulturminneregistrering kan grovt deles inn i tre hovedtyper. Det kan også brukes supplerende metoder, som fjernmålinger, dersom dette anses fordelaktig.

De tre vanligste metodene for kulturminneregistrering er:

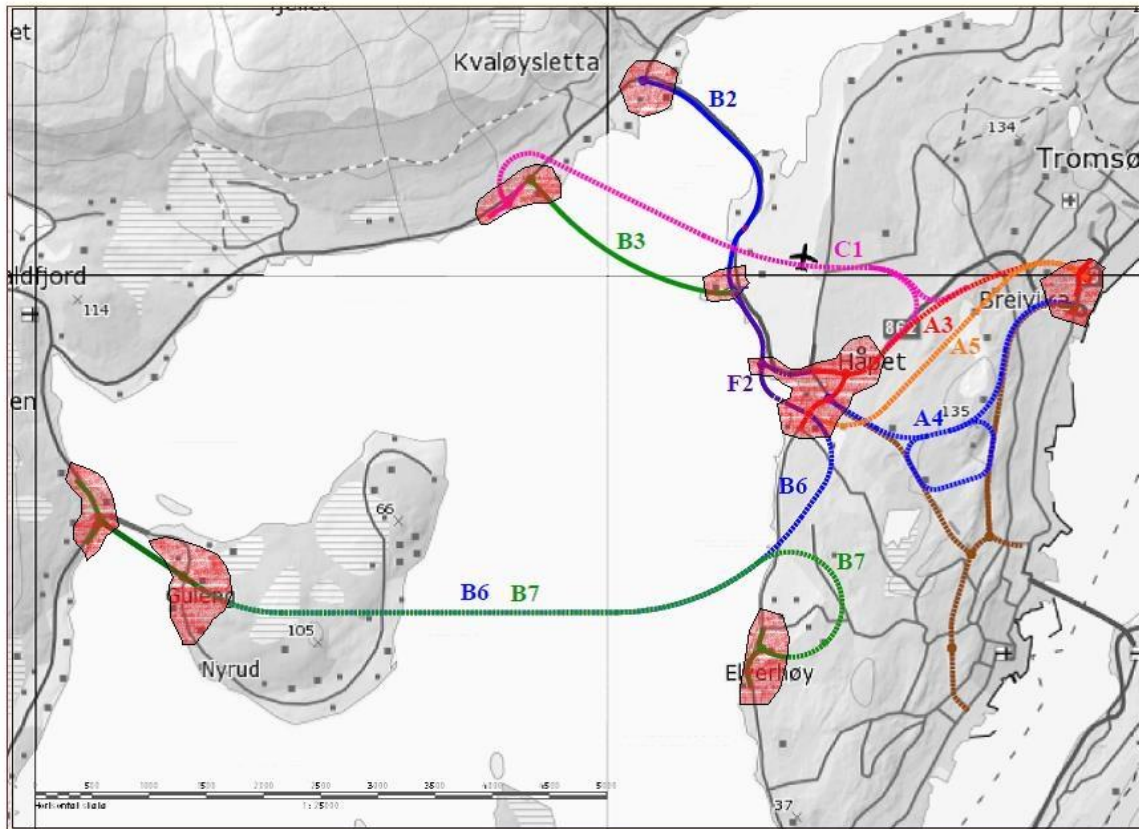
- Visuell overflaterregistrering: Grundig og systematisk synfaring av området, hvor det i tillegg til å søkes etter kulturminner over markoverflaten også blir gjort vurderinger av landskapet med tanke på senere bruk av andre metoder.
- Prøvestikk: Manuell prøvegraving med spade, vanligvis systematisk i ca. 30–40 cm brede ruter. Brukes for å påvise lokaliteter fra steinalder.
- Maskinell flateavdekking/sjaktning: Bruk av gravemaskin, hvor det øverste jordlaget forsiktig fjernes i 3–4 meter brede sjakter. Brukes i Nord-Norge for å påvise bosetnings- og aktivitetsspor i hovedsak tilknyttet gårdsbosetning fra jernalder og middelalder.

Potensial for konflikt med hittil ukjente kulturminner er grovt vurdert som lavt, middels eller høyt. Kun dersom et område er utfyllt i sjø eller fullstendig forstyrret av moderne aktivitet, vil potensiale for konflikt med hittil ukjente kulturminner ikke være til stede. Et hvert uforstyrret eller delvis forstyrret område vil minst inneha et lavt potensial for ukjente kulturminner. Der et område vurderes å ha særlig potensial for enkelte typer kulturminner eller kulturminner fra enkelte tidsperioder, er dette nevnt.

6.2 Generell vurdering

Kunnskapen som ligger til grunn for vurderingene av potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner er i utgangspunktet basert på en oversikt over tidligere kulturminneundersøkelser i Tromsø-området og på Kvaløya, samt vurderinger av lokalitetsfaktorer for kulturminner fra ulike tidsperioder. De eldste sporene etter menneskelig bosetning i Tromsø-området er fra eldre steinalder, og på Brensholmen på Kvaløya har det blitt påvist og utgravd gårdsbosetning fra helt tilbake til 1000–800 år f.Kr. (bronsealder).

Det foreligger et høyt potensial for hittil ukjente kulturminner tilknyttet gårdsbosetning i deler av tiltaksområdet, deriblant områdene ved Holt på Tromsøya og Selnes og Duknes på Kvaløya. Mellom 12 og 35 meter over dagens havnivå vurderes potensialet for kulturminner fra steinalder som høyt. De fleste områdene i tiltaksområdet har et høyt til middels potensial for hittil ukjente kulturminner.

Figur 14: Potensialvurdering. Områder i tiltaksområdet med høyt eller høyt til middels potensial for ukjente kulturminner er markert med rødt.

6.3 Beslutningsrelevant usikkerhet

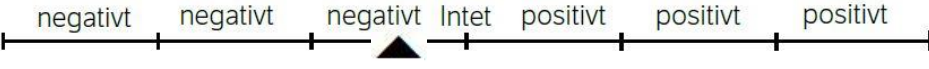
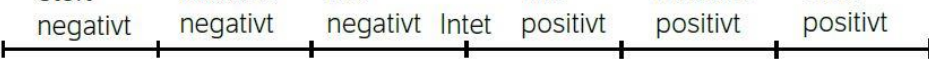
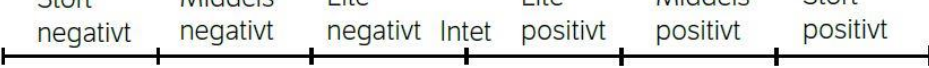
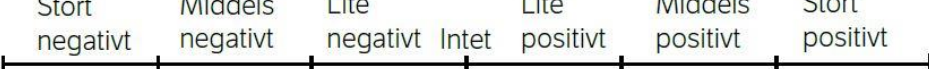

Vurdering av potensial for ukjente automatisk fredete kulturminner under markoverflaten er gjort på grunnlag av en grov landskapsmessig vurdering av områdenes lokalitetsfaktorer, samt tilbakemeldinger fra kulturminneforvaltningen. Troms fylkeskommune har foreløpig varslet at det i hvert fall ved områdene ved Holt, Duknes, Selnes og Litlneset v/bruheadet vil være behov for maskinell flateavdekking hvis traséer i disse områdene blir valgt. Flateavdekking kan være aktuelt også i andre områder, etter nærmere vurderinger. Det vil også være behov for intensiv prøvestikking i enkelte områder mellom 12 og 35 meter over dagens havnivå. Kulturminneforvaltningen vil varsle behovet for kulturminneregistreringer i en senere planfase, når traséer er valgt og mer detaljerte arealdisponeringer foreligger.

7 Omfang og konsekvens

7.1 Konsekvenser av de tretten skisserte alternativene

Vurderinger av vegtraséenes konsekvenser på ulike kulturmiljø – Ny Kvaløyforbindelse og ny tverrforbindelse		
Hele planområdet		
Alternativ	Omtale av omfang og konsekvenser	Samlet vurdering
Alternativ 0	Eksisterende situasjon inkludert alle relevante vedtatte planer med betydning for tiltaket. Referansealternativ. Sammenligningsgrunnlaget for alle andre alternativ.	Ingen konsekvens (0)

KM 1 – Langnes søndre		
Kulturhistorisk verdivurdering av området		
<p>Liten Middels Stor</p> <p>----- ----- ----- </p> <p>▲</p>		
Alternativ	Omtale av omfang og konsekvenser	Samlet vurdering
Alternativ 1	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt ----- ----- ----- ----- ----- -----	Ingen negativ konsekvens (0)
Alternativ 2	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt ----- ----- ----- ----- ----- -----	Ingen negativ konsekvens (0)
Alternativ 3	Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig. OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt ----- ----- ----- ----- ----- -----	Ingen/liten negativ konsekvens (0/-)

Alternativ 4	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>
Alternativ 5	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>
Alternativ 6	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>
Alternativ 7	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>
Alternativ 8	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>
Alternativ 9	<p>Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0/-)</p>

Alternativ 10	Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	Ingen/liten negativ konsekvens (0/-)
Alternativ 11	Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	Ingen/liten negativ konsekvens (0/-)
Alternativ 12	Rester av kulturminner under markoverflaten kan bli berørt av tiltaket, men lite sannsynlig.	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	Ingen/liten negativ konsekvens (0/-)
Alternativ 13	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	Ingen negativ konsekvens. (0)

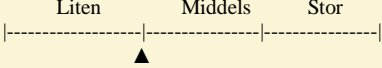
KM 2 – Storneset		
Kulturhistorisk verdivurdering av området		
<p style="text-align: center;">Liten Middels Stor</p> <p>----- ----- ----- </p> <p>▲</p>		
Alternativ	Omtale av omfang og konsekvenser	Samlet vurdering
Alternativ 1	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	Ingen negativ konsekvens (0)
<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>		

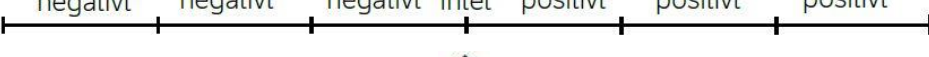
Alternativ 2	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 3	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 4	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 5	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 6	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>

Alternativ 7	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 8	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 9	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 10	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 11	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 12	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens.</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>

Alternativ 13	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. <div style="text-align: center;"> OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt </div>	Ingen negativ konsekvens. (0)
---------------	--	--------------------------------------

KM 3 – Lille Strandheim

Kulturhistorisk verdivurdering av området <div style="text-align: center;"> Liten Middels Stor </div>		
---	--	--

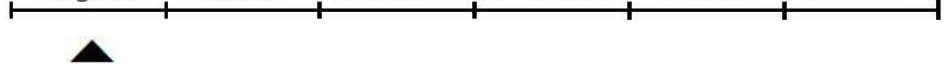

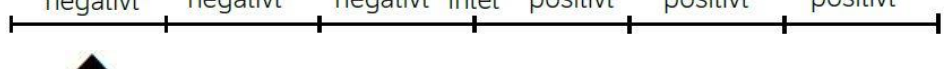
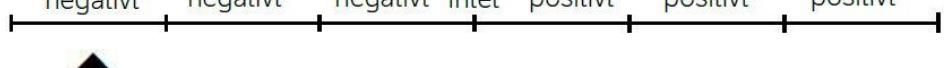

Alternativ	Omtale av omfang og konsekvenser	Samlet vurdering
Alternativ 1	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. <div style="text-align: center;"> OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt </div>	Ingen negativ konsekvens (0)
Alternativ 2	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. <div style="text-align: center;"> OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt </div>	Ingen negativ konsekvens (0)
Alternativ 3	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. <div style="text-align: center;"> OMFANG Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt </div>	Ingen negativ konsekvens (0)
Alternativ 4	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. Nærføring kan ha en skjemmende effekt.	Ingen/liten negativ konsekvens

	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0/-)
Alternativ 5	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p>(0)</p>
Alternativ 6	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p>(0)</p>
Alternativ 7	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p>(0)</p>
Alternativ 8	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. Nærføring kan ha en skjæmmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen/liten negativ konsekvens</p> <p>(0/-)</p>
Alternativ 9	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p>(0)</p>

Alternativ 10	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	Ingen negativ konsekvens
	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0)
Alternativ 11	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	Ingen negativ konsekvens
	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0)
Alternativ 12	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket. Nærføring kan ha en skjæmmende effekt.	Ingen/liten negativ konsekvens
	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0/-)
Alternativ 13	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	Ingen negativ konsekvens
	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0)

KM 4 - Duknes og Håkøybrua		
Kulturhistorisk verdivurdering av området		
<p style="text-align: center;">Liten Middels Stor</p>		
Alternativ	Omtale av omfang og konsekvenser	Samlet vurdering
Alternativ 1	Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.	Ingen negativ konsekvens
	<p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	(0)

Alternativ 2	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 3	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjæmmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>
Alternativ 4	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjæmmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>
Alternativ 5	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 6	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 7	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjæmmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p>	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>

Alternativ 8	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjemmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>
Alternativ 9	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 10	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>
Alternativ 11	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjemmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>
Alternativ 12	<p>Nærføring til kulturmiljøet vil ha en skjemmende effekt.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Stor negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(---)</p>
Alternativ 13	<p>Kulturmiljøet blir ikke direkte berørt av tiltaket.</p> <p style="text-align: center;">OMFANG</p> <p style="text-align: center;">Stort negativt Middels negativt Lite negativt Intet Lite positivt Middels positivt Stort positivt</p> 	<p>Ingen negativ konsekvens</p> <p style="text-align: center;">(0)</p>

7.2 Konsekvenser i anleggsperioden

Deponi og riggområder er ikke detaljert i planens forventede arealdisponering. Deponering og anleggsvirksomhet kan virke inn på kulturminner. Forholdet til kulturminner i slike områder må avklares med kulturminneforvaltningen på et senere planstadium.

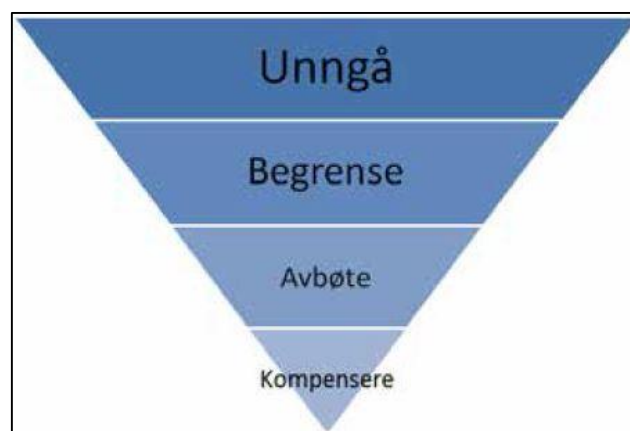
7.3 Avbøtende tiltak og oppfølgende undersøkelser

Et avbøtende tiltak vil være å unngå nærføring til kulturmiljøene så langt det er mulig. Det bør generelt søkes å unngås at veien bygges tett opp til kulturmiljøer og enkeltminner. Dette er imidlertid ikke alltid mulig. Noen av de skisserte vegalternativene synes ikke å kunne realiseres uten nærføring til et eller flere av de kjente kulturmiljøene. Dette gjelder særlig alternativene med forbindelse til Håkøya. Kulturmiljøet på Duknes på Håkøya er spesielt utsatt; dette er også det kulturmiljøet i influensområdet som har klart høyest verdi.

Der det ikke er mulig å unngå nærføring bør man forsøke å begrense den skjemmende effekten ved landskapstilpasning og vurdere mulighetene for skjermende tiltak. Eksempler på slike tiltak kan være plassering av jordvoller for å minske opplevelsen av nærføring til veg og begrense den visuelle forstyrrelsen av kulturlandskapet.

Undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 må oppfølges på et senere stadium i planprosessen. Det er behov for supplerende registreringer, både med visuell overflateregistrering, prøvestikking for påvisning av steinalder, og maskinell flateavdekking for påvisning av kulturminner under markoverflaten i tidligere dyrket mark. I forhold til bygninger og anlegg bør nødvendigheten av ytterligere dokumentasjon vurderes.

I de tilfellene der avbøtende tiltak ikke kan hindre konflikter med kjente og/eller hittil ukjente automatisk fredete kulturminner, må forholdet til kulturminneloven avklares med hensyn til vern kontra dispensasjon. Det er Riksantikvaren som er dispenserende myndighet, og en dispensasjon gis vanligvis på vilkår av at det gjennomføres en arkeologisk undersøkelse (utgravning) før tiltaket kan iverksettes.

Figur 15: Hierarkisk fremstilling av tiltak for å unngå negativ påvirkning ved utbyggingstiltak. Å kompensere for et ødelagt kulturminne lar seg vanskelig gjøre; det mest sammenlignbare vil nok være å dokumentere kulturminnet grundig gjennom en arkeologisk utgravning.

8 Samlete konsekvenser

Områdene som er berørt og influert av skisserte alternativer er vurdert. Kulturmiljøet med størst verdi er Duknes på Håkøya, et komplisert kulturmiljø bestående av kulturminner med stor tidsdybde. Kulturmiljøet som helhet, og flere av enkeltminnene, vurderes til å ha stor verdi. Eksisterende bru til Håkøya, Håkøybrua, er i denne utredningen tatt med som en del av dette kulturmiljøet.

Tunnelpåhugg på Håkøya og bru videre over til Kvaløya vil få størst negativt omfang for kulturmiljø. Disse alternativene vil ha en skjemmende effekt på kulturmiljøet på Duknes og på den eksisterende Håkøybrua. I områdene for tunnelpåhugg, veg og bruhode på Håkøya er det høyt potensial for hittil ukjente automatisk fredete kulturminner.

Alternativ 13, tunnelalternativet Breivika – Selnes, alternativ 1, brualternativet Breivika – Langnes – Kvaløysletta (parallell bru), og alternativ 2, brualternativet Breivika – Langnes – Selnes, vurderes som de beste alternativene for kulturmiljø. Tiltakene vurderes til å ha ingen negative konsekvenser for kjente kulturminner og kulturmiljøer, og potensial for hittil ukjente kulturminner i foreslått disponerte arealer vurderes som middels. Alternativ 3, 4, 7, 8, 11 og 12, tunnelalternativene til Håkøya, vurderes til å kunne få stor negativ konsekvens for kulturmiljø, grunnet nærføring som medfører skjemmende effekt på et kjent kulturmiljø av stor verdi og høyt potensial for å komme i konflikt med hittil ukjente automatisk fredete kulturminner.

Alternativ	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4	Alt. 5	Alt. 6	Alt. 7	Alt. 8	Alt. 9	Alt. 10	Alt. 11	Alt. 12	Alt. 13
Kulturminner og kulturmiljøer													
KM 1 Langnes s.	0	0	0/-	0	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0/-	0
KM 2 Storneset	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KM 3 L. Strandheim	0	0	0	0/-	0	0	0	0/-	0	0	0	0/-	0
KM 4 Duknes og Håkøybrua	0	0	---	---	0	0	---	---	0	0	---	---	0
Samlet konsekvens	0	0	---	---	0/-	0/-	---	---	0/-	0/-	---	---	0
Rangering	2	3	11	8	6	4	9	12	7	5	10	13	1

Figur 16: Oversikt over alternativene, med rangering etter konfliktnivå.

9 Kildehenvisninger

Informasjon om de automatisk fredete kulturminnene er hentet fra flere kilder. De fleste av disse opplysningene er nå samlet i Riksantikvarens database over automatisk fredete kulturminner – Askeladden. Denne databasen blir oppdatert jevnlig men det er en noe ulik praksis i forhold til å registrere inn fjernede kulturminner og funn av løse gjenstander. Kunnskap om løse gjenstander er hentet fra Unimus (Universitetsmuseenes samlingsportaler <http://www.unimus.no/>) og Kulturminnesøk (<http://www.kulturminnesok.no/>).

Noen kulturminner kan ha gått tapt i tida som har gått etter at registreringene ble gjort. Enda mer sannsynlig er det at det finnes flere kulturminner enn de som er listet opp. De kan enten ha vært skrevet ned i andre kilder enn de som er benyttet her, eller ikke være rapportert inn til kulturminneforvaltningen. Ganske sikkert er det en hel del hittil ukjente automatisk fredete kulturminner innenfor konseptenes influensområder.

For både automatisk fredete kulturminner og nyere tids kulturminner er ulike arkiv og samlinger benyttet. Diverse litteratur som fagbøker og kulturminneplaner er gjennomgått. En stor del av informasjonen er funnet ulike steder på internett (se nedenfor).

9.1 Skriftlige kilder

Sametinget 19.08.2015: *Ny tverrforbindelse og ny forbindelse til Kvaløya, Tromsø kommune – foreløpig uttalelse om kulturminner*

Troms fylkeskommune 30.07.2015: *Kommunedelplan for ny tverrforbindelse og ny forbindelse til Kvaløya, foreløpig uttalelse angående kulturminnene langs traséen*

Statens vegvesen 2015: *Planprogram. Kommunedelplan for ny tverrforbindelse og ny forbindelse til Kvaløya*

Statens vegvesen 2014: *Håndbok V712 Konsekvensanalyser*, versjon november 2014

Troms fylkeskommune 2014: *Fylkesplan for Troms 2014–2025*

Tromsø kommune 2012: *Områdereguleringsplan for Langnes*

Troms fylkeskommune 2011: *Kulturarvplan for Troms 2011–2014*

Statens vegvesen 2010: *Vegvalg Tromsø. Konseptvalgutredning for transportsystemet i Tromsø*

Statens vegvesen 2002 (2009): *Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner*

Tromsø kommune 1995: *Reguleringsplan for bru til Håkøya, plan nr 504–1328, alternativ 1*

9.2 Informanter

Anne–Karine Sandmo, fylkeskonservator, Troms fylkeskommune

Ragnhild Myrstad, konservator/arkeolog, Troms fylkeskommune

Dag–Magnus Andreassen, konservator/arkeolog, Troms fylkeskommune

Olav Austlid, konservator/arkitekt, Troms fylkeskommune

Randi Ødegård, konservator/arkitekt, Troms fylkeskommune

9.3 Kilder på internett

Askeladden, Riksantikvarens kulturminnedatabase: <https://askeladden.ra.no/>

NBI–registeret, Riksantikvarens database over byer og tettsteder i Norge med kulturmiljøer som har nasjonal interesse: <http://nb.ra.no/nb/index.jsf>

Kulturminnesøk: www.kulturminnesok.no

Sefrak–registreringer: www.miljostatus.no

Universitetsmuseenes gjenstandsdatabase: www.unimus.no/

Riksantikvarens nettsider: www.riksantikvaren.no

Statens landbruksforvaltning: www.slf.dep.no/no

Tromsø kommunes nettsider: www.tromso.kommune.no

Statens vegvesen
Region nord
Ressursavdelingen
Postboks 1403 8002 BODØ
Tlf: (+47 915) 02030
firmapost-nord@vegvesen.no

vegvesen.no

Trygt fram sammen